

Význam σκόλοψ τῆ σαρκί v 2 Kor 12,7b*

Petr Mareček

Druhý list Korinťanům lze nepochybně považovat za jeden z teologických vrcholů Nového zákona. V žádném jiném listu Pavel nepředstavuje své sebepochopení tak komplexním způsobem a v žádném jiném listu není vztah mezi apoštolem a církví projednán tak zásadně jako zde.¹ Četba tohoto listu, jenž bývá pokládán za nejobtížnější Pavlův list,² není vždy lehká. Některé verše zůstávají nesrozumitelné, protože apoštol Pavel svými slovy činí nárazky na události, o kterých nemáme podrobné znalosti anebo které nám nejsou vůbec známy.³

Naše pozornost se zaměří na interpretaci verše 2 Kor 12,7b, který je součástí krátkého vyprávění o „ostnu v těle“ v 2 Kor 12,7b–9a a který je posuzován za jeden z nejznámějších *cruces interpretum* v 2. listu Korinťanům.⁴ Jedná se o jeden z nejzáhadnějších textů nejen v tomto listu, ale též v celé sbírce Pavlových listů.⁵

Textová jednotka 2 Kor 12,7b–9a náleží do rozsáhlejšího úseku listu 2 Kor 11,16–12,13, pro který se v exegetické literatuře vžilo označení „bláznovská řeč“,⁶ jelikož zde Pavel píše jako ἄφρων „nerozumný, pošetilý (člověk)“ (2 Kor 11,16/2krát/19; 12,6.11).⁷ V úvodu bláznovské

* Studie byla připravena za finanční podpory projektu IGA_CMTF_2022_008 „Cruces interpretum druhého listu Korinťanům“.

¹ Hans-Josef KLAUCK, 2. Korintherbrief, NEBNT 8, Würzburg: Echter, 1988², s. 5.

² Victor Paul FURNISH, II Corinthians, AYB 32A, New Haven, Conn. – London: Yale University Press, 2005, s. 3: „No Pauline letter requires more of its readers.“

³ Jacob KREMER, 2. Korintherbrief, SKK.NT 8, Stuttgart: Katholisches Bibelwerk, 1990, s. 8; česky též, Druhý list Korinťanům, MSKNZ 8, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000, s. 8.

⁴ Michael L. BARRÉ, „Qumran and the Weakness of Paul,“ CBQ 42 (1980), s. 216–227, zde s. 219.

⁵ Antonio PITTA, La seconda Lettera ai Corinzi, Roma: Borla, 2006, s. 494.

⁶ Tento termín zřejmě zavedl Hans WINDISCH, Der zweite Korintherbrief, KEK 6, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1924⁹, s. 349.

⁷ I když mnozí mají za to, že „bláznovská řeč“ začíná v 11,1, protože je tam poprvé řeč o ἀφροσύνη v 2 Kor, domnívám se, že je lepší vidět skutečný začátek v 11,16. Vymezení „bláznovské řeči“ v 2 Kor 11,16–12,13 uvádí např. KLAUCK, 2. Korintherbrief, s. 86; Thomas SCHMELLER, Der zweite Brief an die Korinther, Teilband 2, 2Kor 7,5–13,13, Neukirchen-Vluyn – Ostfildern: Neukirchener Theologie – Patmos, 2015, s. 231. Rozsah

řeči představuje apoštol její důvod a ironicky upozorňuje na to, že Korintšané přece umí snášet i jeho pošetilé protivníky (2 Kor 11,16–21a). Vlastní bláznovská řeč zahrnuje dva hlavní oddíly. V prvním se Pavel „chlubí“ svými námahami a utrpeními (2 Kor 11,21b–33), zatímco v druhém se odvolává na vlastní extatické zkušenosti – na vidění a zjevení Pána (2 Kor 12,1–10). Závěr bláznovské řeči uvádí důvody, které Pavla k této řeči vedly (2 Kor 12,11–13). Text 2 Kor 12,7b, který je předmětem našeho zájmu, náleží do druhého oddílu bláznovské řeči (2 Kor 12,1–10), jenž se ze strukturálního hlediska skládá ze tří částí (2 Kor 12,2–4.5–7a.7b–9a), které jsou orámovány úvodní formulí s ohlášením tématu „vidění a zjevení“ (2 Kor 12,1) a závěrečnou formulí (2 Kor 12,9b–10), kde Pavel konstatuje, co považuje za závěr všeho dosud řečeného a co z toho vyplývá: když je slabý, tak je silný (2 Kor 12,10b). Téma „vidění a zjevení“ je projednáno ve dvou paralelních vyprávěních (2 Kor 12,2–4: vyprávění o uchvácení do nebe; 2 Kor 12,7b–9a: vyprávění o ostnu v těle), z nichž každé obsahuje zjevení v podobě slyšení. Verše 2 Kor 12,5–7a zastávají funkci spojení obou vyprávění a poskytují výklad líčené události v 2 Kor 12,2–4.⁸

Po zmínce o „mimořádných zjeveních“ (2 Kor 12,7a), která mu byla dána, Pavel vypráví, jak se Bůh postaral o to, aby se nestala zdrojem pýchy:

^{7b} διὸ ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι, ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκί, ἄγγελος σατανᾶ, ἵνα με κολαφίσῃ, ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι. ⁸ ὑπὲρ τούτου τρις τὸν κύριον παρεκάλεσα ἵνα ἀποστῇ ἀπ' ἐμοῦ. ^{9a} καὶ εἰρηκέν μοι· ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου, ἡ γὰρ δύναμις ἐν ἀσθενείᾳ τελεῖται.⁹

^{7b} Abych se nepovyšoval, byl mi dán do těla osten, posel satanův, aby mě bil, abych se nepovyšoval. ⁸ Kvůli tomu jsem třikrát prosil Pána, aby mě toho zbavil. ^{9a} Ale on mi řekl: „Stačí ti moje milost, neboť moc se dovršuje ve slabosti.“¹⁰

„bláznovské řeči“ v 2 Kor 11,1–12,13 zastávají např. Karl Hermann SCHEKLE, *Der zweite Brief an die Korinther*, GSL.NT 8, Düsseldorf: Patmos, 1968², s. 172; Friedrich LANG, *Die Briefe an die Korinther*, NTD 7, Göttingen – Zürich: Vandenhoeck & Ruprecht, 1994², s. 334.

⁸ Pokud jde o stavbu „bláznovské řeči“ (2 Kor 11,16–12,13), viz SCHMELLER, *Der zweite Brief an die Korinther*, Teilband 2, 2Kor 7,5–13,13, s. 231–232.

⁹ Řecký text převzat z *Novum Testamentum Graece*, ed. Barbara Aland – al., Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2012²⁸, s. 574–575.

¹⁰ Vlastní překlad.

Textová jednotka zahrnuje tři části: popis mučivého utrpení apoštola (2 Kor 12,7b), prosba za vysvobození z něho (2 Kor 12,8), Pánova odpověď na tuto prosbu (2 Kor 12,9a). Naše bádání se soustředí na text první části (2 Kor 12,7b), který je nejobtížnější k interpretaci. Jak rozumět textu v 2 Kor 12,7b? Na co odkazuje vyjádření σκόλοψ τῇ σαρκί? Jak je třeba toto slovní spojení v rámci jeho kontextu chápat? Přínosem této studie bude představení hlavních návrhů interpretace textu 2 Kor 12,7b předložených v dějinách exegeze s jejich posouzením a s poukázáním na způsob chápání σκόλοψ τῇ σαρκί, které se zdá být nejvhodnější. Studie je rozdělena do dvou hlavních částí. V první části bude prezentován přehled hlavních způsobů interpretace 2 Kor 12,7b s jejich hodnocením. Druhá část poskytne výklad 2 Kor 12,7b, který se jeví jako nejprůměrnější.

1. NÁVRHY INTERPRETACE ΣΚΟΛΟΨ Τῇ ΣΑΡΚΙ V 2 KOR 12,7B

Třebaže existuje veliké množství rozličných návrhů interpretace slovní formulace σκόλοψ τῇ σαρκί v 2 Kor 12,7b, neexistuje výklad, který by byl všeobecně přijímaný.¹¹ Snad žádný Pavlův výrok nenechal vyvstat tolika různým výkladům. Množství rozličných návrhů interpretací lze rozdělit do tří hlavních okruhů:

1.1 Identifikace s nějakým psychickým stavem

Relativně po dlouhou dobu byl „osten v těle“ vykládán jako sexuální pokušení, což je výklad, který podporuje latinský překlad: *stimulus carnis*, jenž nám dosvědčuje nejen Vulgátu,¹² ale rovněž někteří latinsky píšící autoři, např. Cyprián (asi 210–258) – významný starověký křesťanský spisovatel a biskup Kartága – ve svém díle: *Ad Quirinum* (CChr.SL 3, 95/18) a *De mortalitate* 13 (CCh.SL 3A, 23/207); Ambrosiaster (kolem r. 375) – neznámý autor komentáře k listům apoštola Pavla (CSEL 81,2, 301/22). Tento překlad totiž nahrazuje dativní doplněk τῇ σαρκί adnominálním genitivem „carnis“, takže „tělo“ nyní již nepředstavuje předmět

¹¹ Ralph P. MARTIN, *2 Corinthians*, WBC, Grand Rapids, MI: Zondervan, 2014², s. 607.

¹² *Biblia sacra: iuxta vulgata versionem*, ed. Bonifatius Fischer – al., Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1983³, s. 1800.

bodání tak jednoznačně jako v řečtině, ale může být také mylně chápáno jako *genitivus auctoris*, který je považován za původce této konkrétní slabosti a vykládán ve spojení se satanovým poslem jako pokušení těla. Lze si všimnout, že Neo-vulgáta (*Nova Vulgata*) vhodně opravuje genitiv „carnis“ dativem „carni“.¹³ U žádného z raných jak řecky, tak latinsky píšících autorů nemáme doklad, že by někdo z nich v 2 Kor 12,7 spatřoval morální nebo psychologický význam.¹⁴ S konkrétní podobou tohoto výkladu se setkáváme až v 6. století.¹⁵ Zdá se, že prvním zastáncem této podoby interpretace byl zřejmě učitel církve Řehoř Veliký (540–604), jenž je pokládán za jednoho z nejvýznamnějších papežů. Ve svém díle *Mravní výklady knihy Jób*, které bylo po celý středověk vysoce ceněno jako souhrn etiky, „ostnem v těle“ rozumí smyslná pokušení anebo, vyjádřeno teologickou terminologií, tělesnou žádostivost (*Moralia in Iob* VIII c. 29 k Job 7,18, PL 75, 832; srov. též X c. 10 k Job 11,10, PL 75, 931).¹⁶ Tento způsob výkladu byl zejména oblíbený ve středověku. Setkáváme se s ním u italského dominikána Tomáše Akvinského (1225–1274), jenž je považován za jednoho z nejvlivnějších filozofů a nejvýznamnějších katolických teologů historie, v jeho spisu *Super secundam epistolam ad Corinthios lectura, Caput XII, Lectio III*.¹⁷ Dále ho přejímá vlámský jezuita a exegeta Cornelius a Lapide (1567–1637) ve svém komentáři k 2 Kor 12,7, kde výslovně odmítá jiné způsoby interpretace. Při svém výkladu odkazuje na Řím 7,23 a 1 Kor 9 a zároveň tvrdí, že kdyby σκόλοψ bylo něco jiného, Pavel by to jasněji vysvětlil.¹⁸ Nizozemský katolický exegeta Gulielmus

¹³ *Nova Vulgata: Bibliorum Sacrorum Editio*, Sacros. oecum. concilii Vaticani II ratione habita, iussu Pauli PP. VI recognita auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgata, Vaticano: Liberia Editrice Vaticana, 1986², s. 2171.

¹⁴ Ernest-Bernard ALLO, *Saint Paul: Seconde Épître aux Corinthiens*, EtB, Paris: Gabalda, 1956², s. 311.

¹⁵ Joseph Barber LIGHTFOOT, *The Epistle of St. Paul to the Galatians: With Introductions, Notes and Dissertations*, Grand Rapids, Mich.: Zondervan, 1976, s. 188.

¹⁶ ALLO, *Saint Paul*, s. 313, pozn. 1, se domnívá, že se o tomto způsobu výkladu jako první zmiňuje Pseudo-Primasius (*Ad Corinthios epistola secunda*, PL 68, 581–582), který jej však odmítá.

¹⁷ S. THOMAE AQUINATIS, *Super Epistolas S. Pauli lectura*, I, ed. Raphaelis Cai, Taurini: Marietti, 1953⁸, s. 546: „Datus est, inquam, mihi **stimulus**, crucians corpus meum per infirmitatem corporis, ut anima sanetur; quia, ad litteram, dicitur quod fuit vehementer afflictus dolore iliaco. Vel **stimulus carnis meae**, id est concupiscentiae surgentis ex carne mea, a qua multum infestabatur. Rom. VII, 15: *non enim, quod volo, etc.*“ (tučné písmo včetně kurzívy převzato).

¹⁸ CORNELIUS A LAPIDE, *Commentaria in omnes Divi Pauli epistolas*, Antwerpiae: Henricum & Cornelium Verdussen, 1692, s. 404–405. Nakonec pak konstatuje: „videturque co-

Estius (1542–1613) ve svém největším exegetickém díle *In omnes beati Pauli et septem catholicas apostolorum epistolas commentarii* podobně jako Cornelius a Lapide interpretuje text 2 Kor 12,7 s odkazem na 1 Kor 9,27 a Řím 7,23 a uvádí, že je to právě satan, kdo svádí ke hříchu.¹⁹ Novodobí exegeté však vznášejí řadu kritických výhrad proti chápání 2 Kor 12,7b jako sexuálního pokušení. 1) Zdá se, že takováto interpretace by byla v rozporu s Pavlovým tvrzením, že ἰδιον χάρισμα ἐκ θεοῦ „vlastní dar od Boha“, který dostal, byla schopnost obejít se bez manželství (srov. 1 Kor 7,7–9).²⁰ 2) Pavel by sexuální pokušení nepovažoval za slabost, se kterou by se mohl chlubit.²¹ 3) Je zapotřebí připustit, že v městě, jako byl Korint, by takovéto vyznání působilo poněkud nepatřičně.²² 4) Jeví se nepravděpodobné, že by tento druh pokušení přišel na Pavla náhle jako čerstvá zkušenost v průběhu jeho misijního působení a v určitém konkrétním okamžiku.²³ 5) Nezdá se, že by Pavlova povaha i před jeho obrácením vedla k tělesným pokleskům, protože byl „bez úhony, jde-li o spravedlnost, která (spočívá v zachovávaní) Zákona“ (Flp 3,6).

V době reformace se objevil názor, že text 2 Kor 12,7b se vztahuje k duchovním zkouškám. Jan Kalvín (1509–1564), který byl nejvýznamnějším systematickým teologem mezi reformátory 16. století, považuje interpretaci σκόλοψ jako sexuální pokušení za směšnou a předkládá metaforický výklad. Dle něho 2 Kor 12,7b shrnuje všechny různé druhy zkoušek, kterým byl Pavel vystaven. Domnívá se, že slovo σάρξ zde neznámá tělo, ale spíše tu část duše, která není obnovena. Všechny rozličné zkoušky tedy pramení z neobnovené stránky duše.²⁴

mmunis fidelium sensus, qui hinc libidinis tentationem stimulum carnis vocant: vox populi est vox dei“ (s. 405).

¹⁹ Guilielmo ESTIO, *In omnes divi Pauli apostoli epistolas commentariorum: Tomus prior*, Duaci: Ex Officina Typographica Baltazaris Belleri, 1614, s. 649–650.

²⁰ Srov. např. Heinrich August Wilhelm MEYER, *Kritisch exegetisches Handbuch über den zweiten Brief an die Korinther*, KEK, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1862⁴, s. 306; Carl Friedrich Georg HEINRICI, *Der zweite Brief an die Korinther*, KEK 6, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1900⁸, s. 401.

²¹ Alfred PLUMMER, *A critical and exegetical commentary on the Second Epistle of St Paul to the Corinthians*, ICC, Edinburgh: T & T Clark, 1915, s. 350.

²² ALLO, *Saint Paul*, s. 310.

²³ Srov. Philippe H. MENOUD, „L'écharde et l'ange satanique (2 Cor 12.7),“ in *Studia Paulina*, Fs. Johannes de Zwaan, ed. Jan Nicolaas Sevenster – Willem Cornelius van Unnik, Haarlem: De Erven F. Bohn, 1953, s. 163–171, zde s. 163–164.

²⁴ *Ioannis Calvini opera quae supersunt omnia*, Volumen L, ed. Guilielmus Baum – Eduardus Cunitz – Eduardus Reuss, Brunsvigae: Apud C. A. Schwetschke et Filium, 1893, s. 139. Srov. též Jean CALVIN, *The Second Epistle of Paul The Apostle to the Corinthians and*

Augustiniánský mnich a profesor teologie Martin Luther (1483–1546), který se stal iniciátorem reformace, předložil svůj vlastní pohled na „osten v těle“ a do výkladu 2 Kor 12,7 vědomě vložil své osobní zkušenosti. Lze si všimnout, že ve svém výkladu nejprve připouštěl vnější protivenství, avšak postupně se stále více klonil k názoru, že se jedná o duchovní útrapy. V krátkém pojednání k listu Galaťanům z roku 1519 odkazuje ve svém výkladu textu Gal 4,13 na σκόλοψ v 2 Kor 12,7b a klade ho do spojitosti s rozličnými protivenstvími, kterým byl apoštol Pavel vystaven.²⁵ Později v rozsáhlém komentáři k listu Galaťanům z roku 1535 při interpretaci σκόλοψ v Kor 12,7b spojuje vnitřní duchovní pokušení s protivenstvími (pronásledováním).²⁶ Nakonec pak v tzv. „Tischreden“ – rozhovorech u stolu, které se odehrávaly mezi Lutherem a hosty jeho domácnosti a které zaznamenali jeho přátelé, se Luther přiklání k názoru, že σκόλοψ se vztahuje k duchovním zkouškám, k okamžikům malomyslnosti v apoštolské službě, k pokušení mít pochybnosti či zoufat a k rouhavým myšlenkám způsobeným ďáblem.²⁷ Tento názor stále zastávají někteří badatelé, kteří hovoří obecněji o duchovní slabosti a pokušení ke hříchu.²⁸ Vztahovat 2 Kor 12,7b k duchovním zkouškám nepřesvědčuje, jelikož Pavel nikde nenaznačuje takovéto potíže.

Byla předložena hypotéza, že „osten“ je třeba chápat jako neustále se obnovující výčitky svědomí týkající se Pavlova dřívějšího pronásledování křesťanů (srov. 1 Kor 15,9).²⁹ Tento názor vychází z představy, že když

the Epistles to Timothy, Titus, and Philemon, přel. T. A. Smail, ed. David W. Torrance – Thomas F. Torrance, Grand Rapids, Mich.: Eerdmans, 1980 (= 1964), s. 159.

²⁵ Martin LUTHER, „Die erste Vorlesung über den Galaterbrief,“ in *D. Martin Luthers Werke: Kritische Gesamtausgabe*, 57. Band, *Nachschriften der Vorlesungen über Römerbrief, Galaterbrief und Hebräerbrief*, Weimar: Hermann Böhlhaus Nachfolger, 1939, s. 1–49, zde s. 32. Srov. též *Erklärungen Martin Luthers zum Brief des hl. Paulus an die Galater*, Übersetzt und bearbeitet am Institut für Lutherforschung der Gustav-Siewerth-Akademie von Theobald Beer, ed. Theobald Beer – Alma von Stockhausen, Weilheim-Bierbronn: Gustav-Siewerth-Akademie, 1998, s. 267–269.

²⁶ Srov. *D. Martin Luthers Werke: Kritische Gesamtausgabe*, 40. Band, *Erste Abteilung*, Weimar: Hermann Böhlhaus Nachfolger, 1911, s. 634–639.

²⁷ Odkazy na místa v „Tischreden“ poskytuje LIGHTFOOT, *The Epistle of St. Paul to the Galatians*, s. 189, pozn. 1.

²⁸ Srov. Thomas FAHY, „St. Paul's 'Boasting' and 'Weakness',“ *ITQ* 31 (1964), s. 214–27, zde s. 218–219; Werner de BOOR, *Der zweite Brief des Paulus an die Korinther*, WSB, Wuppertal: R. Brockhaus, 1972, s. 234.

²⁹ Srov. Johann Ernst OSIANDER, *Commentar über den zweiten Brief Pauli an die Korinther*, Stuttgart: Rudolf Veffer, 1858, s. 474–475; Adolf SCHLATTER, *Paulus, der Bote Jesu: Eine Deutung seiner Briefe an die Korinther*, Stuttgart: Calwer, 1969⁴, s. 666–667.

člověk upadne do přestupku, zaútočí na něj andělé zkázy. Vyjádření ἄγγελος σατανᾶ se vztahuje na posla satana a připomíná apoštoly hořké vzpomínky, které v něm vyvolaly pocity viny a nehodnosti. Pavel však jinde neváhá mluvit o způsobu, jakým pronásledoval církev (viz 1 Kor 15,9; Gal 1,23). O této skutečnosti hovoří otevřeně, aniž by použil jakoukoli metaforu, se kterou se setkáváme zde.

Švýcarský evangelický duchovní a vysokoškolský profesor Philippe Henri Menoud (1905–1973) přišel s názorem, že na výrok o „ostnu v těle“ je třeba pohlížet jako na výpověď o velkém utrpení, které Pavla postihlo a které spočívalo v tom, že nedokázal získat Židy pro evangelium. Obsahem žádosti v 2 Kor 12,8 pak bylo, aby Pavel byl uschnopněn obrátit svůj lid.³⁰ I tento výklad nepřesvědčuje. Je ho možné považovat za čistou fantazii, jelikož neodkazuje na konkrétní situaci.³¹ Je sotva představitelné, že by Pavel tuto těžkost zařadil mezi „slabosti“, o kterých hovoří v 2 Kor 12,10. Krom toho je obtížné se domnívat, že by Pavel považoval židovský odpor vůči evangeliu za svůj osobní duchovní prospěch, což tato teorie nakonec předpokládá.³²

Německý protestanský teolog a novozákonní badatel Erhard Kamlah prezentoval domněnku, podle které byl Pavel v pokušení oddávat se unáhleným výbuchům hněvu. Ve své hypotéze s odkazem na 2 Kor 2,8–11 upozorňuje, že Pavel si je vědom ďáblova úmyslu zasít mezi křesťany nenávist a že je možné, že v 1 Kor 12,7 myslí na takové pokušení, se kterým si neví rady. Tato pasáž by dobře zapadala do 2 Kor, kde Pavel občas dává najevo, jak moc bojuje se vznětlivostí a prchlivostí (2 Kor 2,1; 12,21). Bití satanova posla by tedy mohlo znamenat takové vzplanutí hněvu.³³ V souvislosti s tímto názorem vystává otázka, zda by se apoštol Pavel chlubil pokušeními. Potíž tohoto způsobu výkladu spočívá rovněž v tom, že počátek působení „ostnu“ je spojen s určitým konkrétním časovým okamžikem, zatímco tato emoce se pojí s celým životem člověka.

³⁰ Srov. MENOUD, „L'écharde et l'ange satanique (2 Cor 12.7),“ s. 170–171.

³¹ Erhardt GÜTTGEMANN, *Der leidende Apostel und sein Herr: Studien zur paulinischen Christologie*, FRLANT 90, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1966, s. 164.

³² Margaret Eleanor THRALL, *A Critical and Exegetical Commentary on the Second Epistle to the Corinthians, Volume 2, Commentary on II Corinthians VIII–XIII*, London: T & T Clark International, 2004, s. 811.

³³ Erhard KAMLAH, „Wie beurteilt Paulus sein Leiden? Ein Beitrag zur Untersuchung seiner Denkstruktur,“ ZNW 54 (1963), s. 217–232, zde s. 219.

1.2 Identifikace s vnějším odporem, tj. ztotožnění s oponenty

Tento způsob výkladu se objevuje již v patristickém období a má zastánce rovněž u badatelů v současné době. Oponenti jsou často viděni v obecné rovině bez bližšího vymezení a bez konkrétní spojitosti s církevní komunitou v Korintu.

Jedno z nejranějších svědectví nám poskytuje konstantinopolský arcibiskup Jan Zlatoústý (349/350–407), který je považován za jednoho z největších křesťanských kazatelů. Ve své 26. homilii na 2. list Korintanům vztahuje text 2 Kor 12,7 k pronásledování, tj. k utrpení, které apoštol Pavel zakoušel od svých nepřátel. Podle něj „satan“ znamená „protivník“ a vyjádření ἄγγελος σατανᾶ, to jest „osten“ se vztahuje jak na jménem uvedené protivníky v 2. listu Timoteovi (2,17: Hymenaios a Filétos; 4,14: kovář Alexandr), tak i na všechny odpůrce evangelia (PG 61, 577–578). Tento pohled zastávali mnozí další autoři z období patristiky. Možná vůbec první doklad poskytuje, teolog řecké církve Eusebius z Emesy (asi 300 – asi 360),³⁴ který byl žákem Eusebia z Cesareje. S tímto způsobem interpretace se setkáváme rovněž u autorů v následujících stoletích: Augustin (354–430), biskup z Hippa, v komentáři k listu Galaťanům (PL 35, 2131); významný teolog a církevní historik Theodoretos z Kyrrhu (asi 393–466 po Kr.) ve svém výkladu 2 Kor (PG 82, 449); Severian (před 380 – po 408), biskup v syrské Gabale, jenž byl oblíbeným kazatelem v Konstantinopoli, v komentáři k 2 Kor 12,7;³⁵ Theofylakt (kolem roku 1055 – po roce 1107), který byl byzantským ochridským arcibiskupem a komentátorem Bible, ve svém výkladu 2 Kor (PG 124, 932).³⁶ Z výše uvedených jmen je patrné, že se jedná zejména o výklad řecky píšících autorů, i když se neomezuje pouze na ně. Jelikož pastorální epístoly (1–2 Tim; Tit) jsou dnes všeobecně považovány za deuteropavlovské a údaje o Pavlovi a jeho odpůrcích, které jsou v nich uvedeny, nelze zařadit mezi ty, které poskytují jak Pavlovy nesporné listy, tak Skutky apoštolů,³⁷

³⁴ John Anthony CRAMER, ed., *Catena Graecorum Patrum in Novum Testamentum*, VI, Oxonii: Typographico Academico, 1844, s. 65.

³⁵ Karl STAAB, ed., *Pauluskommentare aus der griechischen Kirche: Aus Katenenhandschriften gesammelt und herausgegeben*, NTA 15, Münster i. W.: Aschendorff, 1933, s. 297, ř. 22.

³⁶ Srov. též Pseudo-Jan Zlatoústý, *In illud: Sufficit tibi gratia mea* (PG 59, 510–511).

³⁷ Srov. Jürgen ROLOFF, *Der erste Brief an Timotheus*, EKK 15, Zürich – Neukirchen-Vluyn: Benziger – Neukirchener, 1988, s. 26 a 105.

způsob výkladu Jana Zlatouštího málo přispívá k historickému objasnění protivníka v 2 Kor.

Od 18. století se setkáváme u exegetů s tím, že odpor, se kterým se apoštol Pavel setkal při své misijní činnosti, je kladen do vztahu s církevní obcí v Korintu.³⁸ K podpoření tohoto způsobu interpretace 2 Kor 12,7 se uvádí následující skutečnosti. Obvyklé a očekávané použití slova ἄγγελος se vztahuje k osobě a u Pavla nikde není tento výraz použit pro označení něčeho jiného než osobního bytí. Krom toho sloveso κολαφίζω, které Pavel používá k popisu činnosti „anděla“, popisuje spíše lidskou a výrazně osobní činnost – bití (pěstí). Dále pak širší kontext celého listu vyžaduje, aby byla tato pasáž vykládána jako odkaz na osobního nepřítele. Závěrečný oddíl listu 2 Kor 10–13 je prostoupen konfliktem mezi Pavlem, pravým apoštolem (12,12), a některými falešnými apoštolý (11,13: ψευδαπόστολοι). Mimoto v témže oddílu Pavel mluví o některých svých nepřátelích jako o služebnících satana (srov. 11,14–15). Vyjádření σκόλοψ τῇ σαρκί tedy odkazuje na Pavlova osobního nepřítele. Nakonec se upozorňuje, že formulace σκόλοψ τῇ σαρκί je ustálené slovní spojení pro nepřítele. V Nm 33,55 (LXX) se hovoří o obyvatelích kanaánské země, kterým Izraelci dovolili zůstat v zemi, jako o σκόλοπες ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς ὑμῶν „trnech ve vašich očích“. V Ez 28,24 (LXX) se mluví o nepřátelích, kteří obklopují Izrael ze všech stran, jako o σκόλοψ πικρίας „trní hořkosti“.³⁹ Tato interpretace, se nicméně střetá s těžkostmi. Výraz σκόλοψ nelze vztahovat k nějakému osobnímu Pavlovu nepříteli v Korintu, jelikož se zdá, že σκόλοψ ho zasáhl už mnohem dříve, a to pravděpodobně ve spojitosti s nebeským vytržením 2 Kor 12,2–4.⁴⁰ Krom toho spatřovat ve výrazech σκόλοψ a ἄγγελος, které jsou v jednotném čísle, jednoho velkého protivníka, není přesvědčivé, jelikož se ani Pavlovy dopisy a ani Skutky apoštolů o takovémto jednom sokovi nezmiňují. V 2 Kor Pavel používá pro falešné apoštoly označení v plurálu ὑπερλίαν ἀπόστολοι (2 Kor 11,5; 12,11). Vnější odpor při misijní činnosti ze své

³⁸ Johann Salomo SEMLER, *Paraphrasis II. Epistolae Ad Corinthios*, Halle – Magdeburg: Hemmerde, 1776, s. 301, pozn. 339 vztahuje 2 Kor 12,7b na protivníka, který náleží k judaistické straně.

³⁹ Srov. Terence Y. MULLINS, „Paul’s Thorn in the Flesh,“ *JBL* 76 (1957), s. 301–303, zejména s. 301–302. Viz též Jerome MURPHY-O’CONNOR, *The Theology of the Second Letter to the Corinthians*, Cambridge: University Press, 1991, s. 119.

⁴⁰ Srov. MARTIN, *2 Corinthians*, s. 415.

podstaty náležel k Pavlovu apoštolskému povolání (2 Kor 4,8–9; 6,4–10; 11,23–29). On by se tedy nemodlil, aby byl tohoto odporu zbaven.⁴¹

Bylo předloženo několik modifikací interpretace, která vztahuje text 2 Kor 12,7 k Pavlovým odpůrcům v Korintu, o kterých je řeč v 2 Kor 10–13. Švýcarský protestantský duchovní a univerzitní pedagog Werner Bieder (1911–1999) dává „satanova posla“ (s ohledem na 2 Kor 11,14) do spojitosti s heretickými protivníky v Korintu a sloveso *κολαφίζω* odkazuje na jeden z jejich činů. Tito satanovi služebníci ho však od následování Ježíše nedokázali odradit, spíše ho v něm posilovali. Výraz *σκόλοψ* odkazuje na proces ukřižování s Kristem, který je dán Bohem, aby Pavla ochránil před sebe povyšováním.⁴² Rovněž tento výklad nepřesvědčuje, jelikož „stálé nošení Ježíšova umírání na svém těle“ (2 Kor 4,10) je zcela zásadním aspektem apoštolova života. Nelze jej tedy klást do spojitosti s konkrétní situací v 2 Kor 10–13 a nemohlo být Pavlovi dáno, aby se pro vznešenost zjevení nepyšnil. Ze stejného důvodu není možné přijmout návrh, podle kterého „osten“ spočívá v urážlivém označení Pavla ze strany protivníků jako „posla satanova“, které zahrnuje pomluvu, potupu, nesprávné posouzení apoštolátu a ochromení zvěstování evangelia, a na které Pavel reaguje v 2 Kor 11,13–15.⁴³ Americký novozákonní badatel Jerry W. McCant ve svém odborném článku tvrdí, že „osten v těle“ se vztahuje ke křesťanům v korintské církevní obci, kteří odmítli legitimitu Pavlova apoštolátu.⁴⁴ Takový názor nepřesvědčuje, jelikož Pavel se zmiňuje o dlouhodobém soužení, které nelze klást do souvislosti se situací v Korintu. Rovněž nelze souhlasit s názorem, který předložil italský biblista-novozákoník Romano Penna, jenž vztahuje 2 Kor 12,7b na protipavlovské hnutí judaistické povahy.⁴⁵

Americký katolický novozákonní vědec Michael L. Barré spatřuje paralelu mezi 2 Kor 12,7b–9a a textem 1 QH 2,23–25, který náleží do

⁴¹ MEYER, *Kritisch exegetisches Handbuch über den zweiten Brief an die Korinther*, s. 306–307.

⁴² Werner BIEDER, „Paulus und seine Gegner in Korinth,“ *ThZ* 17 (1961), s. 319–333, zde s. 332. Viz též Hermann BINDER, „Die angebliche Krankheit des Paulus,“ *ThZ* 32 (1976), s. 1–13, který do jisté míry souhlasí s Biederem a jeho interpretaci upřednostňuje. Srov. též Randolph Vincent Greenwood TASKER, *The Second Epistle of Paul to the Corinthians: An Introduction and Commentary*, TNTC, London: Tyndale Press, 1958, s. 176, který se domnívá, že je to právě odpor, který nejspíše zkrotí duchovní pýchu.

⁴³ J. J. THIERRY, „Der Dorn im Fleische (2 Kor. xii 7–9),“ *NT* 5 (1962), s. 301–310.

⁴⁴ Jerry W. McCANT, „Paul's Thorn of Rejected Apostleship,“ *NTS* 34 (1988), s. 550–572.

⁴⁵ Romano PENNA, „La presenza degli avversari di Paolo in 2Cor 10–13: esame letterario,“ in *L'apostolo Paolo: Studi di esegesi e teologia*, Cinisello Balsamo (Milano): Edizioni Paoline, 1991, s. 299–331, zde s. 325.

rukopisu Hódajót („Chvalozpěvy“), jenž byl nalezen v 1. kumránské jeskyni. Největší podobnost vidí v tom, že autor textu Hódajót dává jasně najevo, že Bůh je konečnou příčinou jeho současného trápení. Bůh dovoluje, nebo dokonce podněcuje nepřátelské aktivity „shromáždění Beliara“ (1 QH 2,22) proti autorovi, aby odhalil svou moc. Také Pavel naznačuje, že jeho „osten v těle“ mu byl „dán“ – tedy Bohem. I když bezprostředním cílem Božího jednání bylo zabránit Pavlově povyšování se pro „vznešenost zjevení“, kterých se mu dostalo, z kontextu se však zdá, že skrytým účelem bylo také to, aby se v této nepříznivé situaci jasněji projevila Boží spásná moc. Text 2 Kor 12,7b–9a je orámován seznamy útrap, které výslovně zmiňují pronásledování ze strany protivníků (2 Kor 11,21b–29 a 12,10a). Autor Hódajót připisuje bezprostřední příčinu svých zkoušek pronásledování ze strany svých protivníků.⁴⁶ Pavel tedy v 2 Kor 12,7b činí odkaz na různé formy odporu vůči jeho evangeliu a misijní strategii.⁴⁷ Všeobecně proti hypotéze, že Pavel má v 2 Kor 12,7b na mysli protivníky, lze namítnout, že zmínka o satanově andělu nezní jako odkaz na skupinu osob a že ve 2 Kor 11,14–15 je andělem sám satan a jeho přísluhovači jsou nazýváni „služebníky“, nikoli „anděly“.⁴⁸ Nadto představa „ostnu v těle“ vyžaduje uvažovat o nějakém utrpení, které je více osobní, než je pronásledování, které Pavel sdílel s celou církví.⁴⁹

Na základě stylistického uspořádání 2 Kor 12,7b a obrazu Pavla ve Skutcích apoštolů (srov. Sk 16,16–19; 19,12) byl prezentován názor, že „ostnem v těle“ bylo obtěžování od doslovného démona.⁵⁰ V souvislosti s touto hypotézou je třeba uvést, že vyprávění Skutků apoštolů nám neposkytuje spolehlivě hodnověrné životopisné svědectví. Mimoto v Pavlových nesporných listech nemáme žádný doklad o působení satana skrze vyslaného posla v jeho životě.⁵¹

⁴⁶ BARRÉ, „Qumran and the Weakness of Paul,” s. 216–227.

⁴⁷ Takto rovněž např. CRAIG S. KEENER, *1–2 Corinthians*, NCBC, Cambridge: University Press, 2005, s. 240; PITTA, *La seconda Lettera ai Corinzi*, s. 508. K této interpretaci se též kloní GEORGE H. GUTHRIE, *2 Corinthians*, BECNT, Grand Rapids, Mich.: Baker Academic, 2015, s. 592.

⁴⁸ GÜTTGEMANN, *Der leidende Apostel und sein Herr*, s. 164.

⁴⁹ PLUMMER, *A critical and exegetical commentary on the Second Epistle of St Paul to the Corinthians*, s. 350.

⁵⁰ DAVID ABERNATHY, „Paul’s Thorn in the Flesh: A Messenger of Satan?” *Neotest.* 35 (2001), s. 69–79, zejména s. 74–77. Srov. též NORBERT BAUMERT, *Mit dem Rücken zur Wand: Übersetzung und Auslegung des zweiten Korintherbriefes*, Würzburg: Echter, 2008, s. 210–217.

⁵¹ PITTA, *La seconda Lettera ai Corinzi*, s. 507.

Nakonec je zde možné připojit ještě hypotézu, kterou předložil americký badatel Robert M. Price. „Osten v těle“ klade do spojitosti se sužováním Pavla ze strany „démona nebo zlovolného anděla“, který k němu byl poslán ještě na jeho cestě do nebe, aby mu zabránil být v příliš radostné náladě. K odůvodnění své domněnky předkládá paralely z podrobnějších popisů židovských vizí Merkabah a rovněž z pozdější křesťanské literatury (2.–8. stol.).⁵² Tento způsob chápání umožňuje pohlížet na zmínku o „satanovu poslu“ velmi přímočaře, avšak vyžaduje, aby trojí Pavlova prosba ohledně zbavení se tohoto trápení, kterou adresuje Pánovi (srov. 2 Kor 12,8), se uskutečnila na cestě do nebe, s čímž nelze souhlasit. Na uchvácení do nebe Pavel pohlíží jako na událost, která se již odehrála (srov. 2 Kor 12,4).

1.3 Identifikace s fyzickou nemocí nebo tělesným postižením

Výklad vztahu mezi ostnem v těle a Pavlovými fyzickými nemocemi představuje velmi širokou škálu návrhů.⁵³ Tento způsob výkladu klade do spojitosti σκόλοψ τῇ σαρκί v 2 Kor 12,7 s ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς a τῇ σαρκί μου v Gal 4,13.14. Podkladů pro vědeckou diagnózu je málo, a tak není divu, že se objevují různé názory, které se vyznačují mnoha dohady.⁵⁴

Hypotéza, která spojuje σκόλοψ τῇ σαρκί s bolestmi hlavy/migrénou sahá až k Tertuliánovi (kolem 160 – po 220 po Kr.), kterou on převzal z ústní tradice: „Sed et ipse datum sibi ait sudem, angelum satanae, a quo colaphizaretur, ne se extolleret. ... colaphis ... per dolorem, ut aiunt, auriculae uel capitis.“ (*De pudicitia* 13,15–16; CChSL 2, 1305.60–61.66–67). Tento názor v patristické době také zastával Jeroným (asi 347–420), jeden

⁵² Robert M. PRICE, „Punished in Paradise (An Exegetical Theory on II Corinthians 12:1–10),“ *JSNT* 7 (1980), s. 33–40, zde s. 36–39.

⁵³ Maurice CARREZ, *La deuxième épître de Saint Paul aux Corinthiens*, CNT 2/8, Genève: Labor et Fides, 1986, s. 230, uvádí, že bylo napočítáno až 150 možných nemocí.

⁵⁴ Henri CLAVIER „La Santé de l'Apôtre Paul,“ in *Studia Paulina*, Fs. Johannes de Zwaan, ed. Jan Nicolaas Sevenster – Willem Cornelius van Unnik, Haarlem: De Erven F. Bohn, 1953, s. 66–82, zde s. 66, pozn. 1, poznamenává, že procházet seznam navržených nemocí se podobá listování lékařským slovníkem. Podobně též Raymond F. COLLINS, *Second Corinthians*, PCNT, Grand Rapids, Mich.: Baker Academic, 2013, s. 240, tvrdí, že počet návrhů rozličných tělesných a psychických nemocí či postižení by stačil na celý patologický slovník.

z nejvýznamnějších církevních otců a učitelů církve, ve svém komentáři listu Galaťanům,⁵⁵ křesťanský teolog britského původu Pelagius (360–418) ve svém díle *Commentarii in epistolas S. Pauli*⁵⁶ a Pseudo-Primasius (6. století) v komentáři *In Epistolam II ad Corinthos Commentaria* (PL 68, 581). Bolesti hlavy zmiňují i ti, kteří výklad nemoci rázně odmítají, jako například Jan Zlatoustý ve své 26. homilii k 2. listu Korinťanům: „Někteří se domnívali, že Pavel měl na mysli druh bolesti hlavy, kterou mu způsobil ďábel.“ (PG 61, 577: κεφαλαλγία τινὰ ... ὑπὸ τοῦ διαβόλου γινομένην), Jan Damašský (asi 670–750 po Kr.), který je v římskokatolické církvi považován za posledního z církevních otců, ve svém díle *Expositio in Epistolas Pauli* (2 Kor, PG 95, 769: οὐχὶ ἄλλος, ὥς φασιν οἱ ληροῦντες, περὶ τὴν κεφαλὴν εἶχεν) a Theofylakt (2 Kor, PG 124, 932). Tento názor je zastáván i některými exegety v moderní době.⁵⁷ K nejnovějším návrhům patří neuralgie trojklanného nervu,⁵⁸ která je často hodnocena jako jedno z nejbolestivějších chronických onemocnění.⁵⁹

Hypotézu, která spatřuje v 2 Kor 12,7b odkaz na epilepsii, poprvé předložil německý protestanský teolog Werner Carl Ludwig Ziegler (1763–1809).⁶⁰ Tento názor převzal a dále důkladně rozpracoval německý učenec Max Krenkel (1839–1901). Při svém bádání se soustředil na

⁵⁵ „Aut certe suspicari possumus, Apostolum eo tempore quo primum venit ad Galatas, aegrotasse; ... Nam tradunt eum gravissimum capitis dolorem saepe perpassum: et hunc esse angelum Satanae, qui oppositus ei sit, ut eum calaphizaret in carne, ne extolleretur.“ (*Commentarium in Epistolam ad Galatas libri tres*, PL 26, 381).

⁵⁶ „Quidam enim dicunt eum frequenti dolore capitis laborasse“ (2 Kor, PL Suppl. 1, 1268).

⁵⁷ Srov. LIGHTFOOT, *The Epistle of St. Paul to the Galatians*, s.191; Karl Ludwig SCHMIDT, „κολαφίζω,“ *ThWNT* 3 (1938), s. 818–821, zde s. 821; FURNISH, *II Corinthians*, s. 548–549. THRALL, *A Critical and Exegetical Commentary on the Second Epistle to the Corinthians*, Volume 2, s. 818 se domnívá, že jedná buď o nějakou formu horečky nebo o migrénu, která je upřednostněna.

⁵⁸ Ulrich HECKEL, „Der Dorn im Fleisch: Die Krankheit des Paulus in 2Kor 12,7 und Gal 4,13 f.,“ *ZNW* 84 (1993), s. 90: „Trigeminusneuralgie“. Srov. též Walter KLAIBER, *Der zweite Korintherbrief*, BNT, Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag, 2012, s. 230.

⁵⁹ Srov. Martin VOKURKA – Jan HUGO a kolektiv, *Velký lékařský slovník*, Praha: Maxdorf, 2015¹⁰, s. 692.

⁶⁰ Werner Carl Ludwig ZIEGLER, *Theologische Abhandlungen*, II, Göttingen: Heinrich Dietrich, 1804, s. 127–128: „Es bleibt immer am natürlichsten, den Ausdruck im 7. V. ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκί von einem körperlichen Übel oder einer periodischen Krankheit zu erklären, besonders wenn man die Stelle Gal 4,13.14 vergleicht, wo er ebenfalls darauf anspielt. ... Noch eher könnte der Ausdruck ‚dass er mich aufs schimpflichste behandle‘ (ἵνα με κολαφίσῃ) auf eine solche Krankheit führen, wobei er seiner nicht mächtig blieb, z.B. krampfartige Zufälle, wovon der höchste Grad der Epilepsie ist.“

srovnání s příběhem o uzdravení posedlého chlapce (Mk 9,14–29; Mt 17,14–21; Lk 9,37–43a) a usoudil, že Pavlovy výpovědi nejsou v protikladu s líčením nemoci ze strany otce posedlého chlapce. V souvislosti s exorcismy, které jsou popsány v evangeliích, je třeba zmínit, že Ježíš prostřednictvím exorcismu uzdravuje nejen duševní nemoci v užším slova smyslu, ale i démonicky chápané fyzické neduhy, jako je němota (Mt 9,32–34), slepota (Mt 12,22–23; Lk 11,14), horečka (Lk 4,38–39: srov. ἐπιτιμᾶω v 4,39 pro vymítání démonů v Mk 1,25; 9,25), malomocenství (Mk 1,40–45: srov. ἐκβάλλω v 1,43 pro vymítání démonů v Mk 1,34.39; 3,15) a pokřivené držení těla (Lk 13,10–17). Mimoto je nutno uvést, že evangelisté se ve svém líčení nesoustředí na přesný popis diagnózy nemocného, avšak se snaží zdůraznit, že Ježíš osvobozuje člověka z moci satana a démonů. Krenkel pak ve svém odůvodnění předkládá ještě další argumenty: 1) Jak Židé, tak Řekové a Římané přisuzovali epilepsii nadpřirozeným silám. 2) Epileptické záchvaty byly často doprovázeny vizionářskými zážitky, což koresponduje s 2 Kor 12,1, kde se hovoří o „viděních a zjeveních“. 3) Pozornost zasluhuje použití slovesa ἐκπτύω „vyplivnout; (přeneseně) odmítnout“ ve spojení s Pavlovou nemocí v Gal 4,14, jelikož zejména epilepsie byla označována jako nemoc, před kterou se plivne. 4) Zmínka ve Sk 9,4 o Pavlově náhlém pádu na zem v souvislosti událostí obrácení naznačuje epileptický záchvat.⁶¹ I když je tato hypotéza opatřena hojnými argumenty a byla přebrána mnoha dalšími autory,⁶² setkává se s řadou nesnází. Zmínka o pádu ve Sk 9,4 není spolehlivým argumentem, jelikož vyprávění Skutků apoštolů nám neposkytuje hodnověrné životopisné svědectví. Krom toho pád na zem je často posuzován jako přirozená reakce na nebeské vidění (viz např. Ez 1,28; 2 Mak 3,27; Zj 1,17). Pokud jde o odkaz na použití slovesa ἐκπτύω v Gal 4,14, i ten neposkytuje bezpečný důkaz. Podle Plinia Staršího

⁶¹ Srov. Max KRENKEL, „Der Dorn im Fleische: 2 Kor. 12,7–9,“ in *Beiträge zur Aufhellung der Geschichte und der Briefe des Apostels Paulus*, Braunschweig: C. A. Schwetschke und Sohn, 1890, s. 47–125.

⁶² Albert SCHWEITZER, *Die Mystik des Apostels Paulus*, Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1930, s. 152; William WREDE, *Paulus*, Halle: Gebauer-Schwetschke, 1904, s. 17, tvrdí, že Pavel stejně jako další velké postavy dějin (např. Caesar, Napoleon) trpěl epileptickými záchvaty. Joseph KLAUSNER, *Von Jesus zu Paulus*, Jerusalem: Jewish Publishing House, 1950, s. 308–309; Martin DIBELIUS, *Paulus*, Nach dem Tode des Verfassers herausgegeben und zu Ende geführt von Werner Georg Kummel, Berlin: Walter de Gruyter, 1951, s. 39, soudí, že v dřívějších dobách byly všechny druhy křečí ztotožňovány s epilepsií. U Pavla se domnívá, že pravděpodobně trpěl jen občasnými záchvaty, které však neměly obecný vliv na výkonnost.

(23/24–79 po Kr.) se plivání slin používalo nejen v souvislosti s epileptiky, ale též ve spojitosti, jak s ochrnutými osobami, tak dalšími nemocemi, jako např. vředové onemocnění, pohmožděny, lišeje, malomocenství, záněty či vypuzení zvířete z ucha (*Naturalis historia* 28,35–37).⁶³ Je hodné povšimnutí, že plivání na epileptiky se objevuje výhradně v profánních textech, zatímco v židovsko-křesťanské tradici se s pliváním a slinami setkáváme v jiných kontextech. V TestŠal 7,3 Šalomoun plivl na zem, takže démon jeden a půl denní horečky ustal a přestal. V Mk 8,23 Ježíš uzdravil slepce z Betsaidy „plivnutím do očí (πτύσας εἰς τὰ ὄμματα)“ a v Mk 7,33 učinil zdravým hluchoněmého „plivnutím a dotykem jazyka (πτύσας ἤψατο τῆς γλώσσης)“. Obrazné vyjádření σκόλοψ naznačuje vědomou akutní bolest, zatímco epileptik prodávající těžký záchvat je v bezvědomí, které je obvykle doprovázeno úplnou ztrátou paměti.⁶⁴

Hypotéza, podle které σκόλοψ odkazuje na akutní a opakovaný zánět očí (oftalmie), se opírá o svědectví listu Galaťanům. V Gal 4,13 se Pavel zmiňuje o „nemoci (ČSP: slabosti těla)“ (ἀσθένεια τῆς σαρκός), když poprvé hlásal evangelium v Galácii, a že byl s takovým nadšením přijat, že kdyby to bylo možné, tak by si Galaťané „vyloupili vlastní oči“ (Gal 4,15: τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν ἐξορύξαντες), aby mu je mohli dát.⁶⁵ Krom toho se v souvislosti s touto domněnkou se poukazuje na Gal 6,11, kde Pavel upozorňuje, jak velkým písmem vlastnoručně píše.⁶⁶ Tato hypotéza se také odvolává na (nejistý) doklad z Sk 23,5, kde Pavel nepoznal velekněze. Německý protestantský teolog Carl Heinrich Weizsäcker (1822–1899) předpokládá na základě Gal 4,15, že Pavel měl oční chorobu, a klade ji do možné souvislosti s oslepením světlem při události obrácení u Damašku (srov. Sk 9,8; 22,11).⁶⁷ Text Gal 4,15 však nelze použít jako základ pro posouzení problému nemoci, tj. jako odkaz na Pavlovu

⁶³ PLINIE L' ANCIEN, *Histoire naturelle*, Livre XXVIII, Texte établi, traduit et commenté par A. Ernout, Paris: Les Belles Lettres, 1962, s. 31–32. Viz též PLINIUS STARŠÍ, *Kapitoly o přírodě* (*Naturalis historia*), výběr a překlad Františka Němečka, Antická knihovna 19, Praha: Svoboda, s. 238–243.

⁶⁴ ALLO, *Saint Paul*, s. 317–318.

⁶⁵ Srov. James D. G. DUNN, *The Epistle to the Galatians*, BNTC, London: A & C Black, 1993, s. 236. Douglas J. Moo, *Galatians*, BEKNT, Grand Rapids, Mich.: Baker Academic, 2013, s. 283: „The best guess – and it can be little more than that – is some kind of eye problem.“

⁶⁶ Srov. Ben WITHERINGTON III, *Grace in Galatia: A Commentary on St Paul's Letter to the Galatians*, Grand Rapids, Mich.: Eerdmans, 1998, s. 309–310 a 441.

⁶⁷ Carl Heinrich WEIZSÄCKER, *Das apostolische Zeitalter der christlichen Kirche*, Tübingen – Leipzig: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1902³, s. 76.

oční chorobu, protože oko obrazně a příslovečně označuje to nejcennější a nejvzácnější, co Galaťané vlastnili a co byli ochotni obětovat, aby mu pomohli.⁶⁸ Velká písmena v závěrečných slovech listu slouží ke zdůraznění sděleného.⁶⁹ K doložení možnosti oční choroby byl přeložen též text 2 Tim 4,13, kde se Pavel zmiňuje o pergamenech, jelikož pergameny byly považovány za lépe čitelné pro lidi se špatnými očima než některé formy psacích tabulek nebo papyrových svitků.⁷⁰ Tato teorie je sice zajímavá, ale v poslední době je zastávána zřídka.⁷¹

Skotský archeolog a učenec Nového zákona William Mitchell Ramsay (1851–1939) jako první předložil názor (s odkazem na Gal 4,13), že Pavel trpěl opakující se malarickou horečkou, která měla někdy zcela paralyzující účinek a kterou doprovázely mimořádně silné bolesti hlavy.⁷² Tuto hypotézu převzal skotský lékařský a teologický spisovatel William Menzies Alexander (1858–1929), který se pokusil prokázat, že apoštol trpěl malárií, která se endemicky vyskytuje v celém Středomoří a nazývá se maltská horečka. Způsobuje bolesti hlavy a jiné silné bóly, avšak má také období ústupu, kdy člověk může pracovat s velkým nasazením jako zdravý člověk.⁷³ Tento způsob výkladu, který byl přebrán

⁶⁸ Hans LIETZMANN, *An die Korinther I/II*, ergänzt von Werner Georg Kümmel, HNT 9, Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1969⁵, s. 157; Joachim ROHDE, *Der Brief des Paulus an die Galater*, ThHK 9, Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1989, s. 187; Martin MEISER, *Der Brief des Paulus an die Galater*, ThHK 9, Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2022, s. 207. Oči byly ve starověku považovány za něco obzvlášť cenného. Viz doklady např. Walter BAUER, *Griechisch-deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments und der frühchristlichen Literatur*, ed. Kurt Aland – Barbara Aland – Viktor Reichmann, Berlin – New York: Walter De Gruyter, 1988⁶, sl. 561; Henry Gregore LIDDELL – Robert SCOTT – Henry Stuart JONES, *A Greek-English Lexicon*, 9th ed. with a revised supplement, Oxford: Clarendon, 1996, s. 1278.

⁶⁹ Heinrich SCHLIER, *Der Brief an die Galater*, KEK 7, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1971⁵, s. 280. Theodor ZAHN, *Der Brief des Paulus an die Galater*, Leipzig: A. Deichert'sche Verlagsbuchhandlung Nachf. (Georg Böhme), 1907, s. 278 se zamýšlí nad tím, zda Pavel v důsledku své řemeslné práce byl nemotorný ve psaní, anebo zda v souvislosti s bitím pruty ve Filipech (Sk 16.22–23.33) si poranil ruku, takže několik měsíců psal se zvláštními obtížemi.

⁷⁰ T. J. LEARY, „A Thorn in the Flesh“ – 2 Corinthians 12:7,“ *JThS* 43 (1992), s. 520–522.

⁷¹ Takto např. Patricia NISBET, „The Thorn in the Flesh,“ *ET* 80 (1969), s. 126.

⁷² William Mitchell RAMSAY, *The Church in the Roman Empire before A.D. 170*, London: Hodder & Stoughton, 1893², s. 62–64.

⁷³ William Menzies ALEXANDER, „St. Paul's Infirmary,“ *ET* 15 (1903–1904), s. 469–473, 545–548.

dalšími autory,⁷⁴ by bylo snad možné považovat za pravděpodobnou Pavlovu nemoc, i když nelze říct, že by pro tento způsob interpretace existoval nějaký jasný kladný doklad.

Hypotéza o vadě řeči byla poprvé zmíněna Jeronýmem, který uvažuje o Pavlově balbutismu (koktání, zadrhávání v řeči), ale pak upřednostňuje bolest hlavy (*Commentaria in Epistolam ad Galatas* 2,4; PL 26, 380–381). Tato domněnka byla převzata některými moderními autory.⁷⁵ Tento způsob výkladu nepřesvědčuje z několika důvodů: 1) Podle 2 Kor 10,10; 11,6 je apoštol opovrhován jako „neodborník v projevu“ nikoli kvůli řečovému handicapu, ale kvůli nedostatečné úrovni rétorického vzdělání.⁷⁶ 2) Metafora v 2 Kor 12,7b naznačuje, že utrpení bylo fyzicky bolestivé. 3) „Balbutismus“ lze s větší pravděpodobností považovat za postižení, které náhle zasáhlo Pavla během jeho misijního působení.

Německý protestantský teolog Erwin Preuschen (1867–1920), který se zabýval především Novým zákonem a církevními dějinami, prezentoval hypotézu, že v 2 Kor 12,7b je učiněn odkaz na malomocenství. Jako doklad této interpretace uvádí domněnku, podle které *κολαφίζω* je překladem hebrejského slovesa *צרע*, od kterého jsou odvozené výrazy *צָרַעַת* „malomocenství“ (Lv 13,2) a *צָרַעַת* „malomocný“ (Lv 13,44; 22,4). Mimoto poukazuje na skutečnost, že podobně jako *σκόλοψ* rovněž *צרע* zahrnuje význam „bodnout“.⁷⁷ Tuto hypotézu nelze akceptovat, jelikož

⁷⁴ Adolph SEELIGMÜLLER, *War Paulus Epileptiker? Erwägungen eines Neuroarztes*, Leipzig: J. C. Hinrichs'sche Buchhandlung, 1910, s. 77, který byl profesorem pro nervová onemocnění na univerzitě v Halle, definitivně vylučuje epilepsii a váhá mezi oční migrénou a malárií. Joseph SICKENBERGER, *Die Briefe des Heiligen Paulus an die Korinther und Römer*, ed. Fritz Tillmann, Bonn: Peter Hanstein, 1932⁴, s. 155; ALLO, *Saint Paul*, s. 320–321. John WILKINSON, *Health and Healing: Studies in New Testament Principles and Practice*, Edinburgh: The Handsel Press, 1980, s. 132–135 uvádí, že to, co je sděleno v 2 Kor 12 a Gal 4,13–15, nejlépe odpovídá malárii, i když s opatrností připouští, že v okolnostech situací „no conclusions can be final“ (s. 135).

⁷⁵ W. K. Lowther CLARKE, „Was St. Paul a Stammerer?“ *ET* 39 (1927–1928), s. 458–460 uvádí kombinaci bolestí hlavy a koktavosti jako průvodní jevy poškozených nervů. Charles Kingsley BARRETT, *A Commentary on The Second Epistle to The Corinthians*, BNTC, London: Adam & Charles Black, 1973, s. 315: „Paul suffered from an impediment in his speech.“ Zdá se, že BARTIN, *2 Corinthians*, s. 610, tuto možnost připouští, ale hned dodává, že je to jen domněnka.

⁷⁶ Ulrich HECKEL, *Kraft in Schwachheit: Untersuchungen zu 2. Kor 10–13*, WUNT 2/56, Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1993, s. 14–15.

⁷⁷ Erwin PREUSCHEN, „Paulus als Antichrist,“ *ZNW* 2 (1901), s. 169–201, zde s. 193–194. Takto též Robert EISLER, *ΙΗΣΟΥΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΟΥ ΒΑΣΙΛΕΥΣΑΣ*: Die messianische Unabhängigkeitsbewegung vom Auftreten Johannes des Täufers bis zum Untergang

sloveso $\kappa\omicron\lambda\alpha\phi\acute{\iota}\zeta\omega$ není nikde použito ve Starém zákoně a $\pi\tau\epsilon$ se vždy explicitně vztahuje k malomocenství.⁷⁸

Někteří exegeté poukazují na endogenní depresivní stavy,⁷⁹ na neurologickou poruchu – hysterii⁸⁰ nebo nervové reakce v důsledku extatických zážitků.⁸¹ Tyto způsoby interpretace rovněž nepřesvědčují, jelikož z vyjádření v 2 Kor 12,7 je patrný důraz na skutečnost, že se jednalo o něco konkrétního bolestivého v tělesném smyslu. Nakonec pak vzhledem k tomu, že pacient zemřel před více než 1900 lety a že nám zanechal jen několik ne zcela jasných náznaků o svém utrpení,⁸² ponechávají mnozí komentátoři otázku, jakou nemocí mohl Pavel trpět, otevřenou.⁸³

Jakobs des Gerechten nach der neuerschlossenen Eroberung von Jerusalem des Flavius Josephus und den christlichen Quellen, Heidelberg: Carl Winters Universitätsbuchhandlung, 1930, s. 426–429.

⁷⁸ Ludwig KOEHLER – Walter BAUMGARTNER, *Lexicon in Veteris Testamenti libros*, Leiden: Brill, 1958, s. 816–817.

⁷⁹ LIETZMANN, *An die Korinther I/II*, s. 157.

⁸⁰ Emile LOMBARD, „Les extases et les souffrances de l'apôtre Paul,” *RThPh* 36 (1903), s. 450–500; WINDISCH, *Der zweite Korintherbrief*, s. 387; Friedrich FENNER, *Die Krankheit im Neuen Testament: Eine religions- und medizingeschichtliche Untersuchung*, UNT 18, Leipzig: Hinrichs, 1930, s. 30–40.

⁸¹ CLAVIER, „La Santé de l'Apôtre Paul,” s.77–82.

⁸² Srov. WINDISCH, *Der zweite Korintherbrief*, s. 350; LIETZMANN, *An die Korinther I/II*, s. 156.

⁸³ Srov. Neil Gregor SMITH, „The Thorn that Stayed: An Exposition of II Corinthians 12:7–9,” *Interp.* 13 (1959), s. 409–416, zejména s. 411; Eugen WALTER, *Der zweite Brief an die Korinther*, WB.KK. Düsseldorf: Patmos, 1964, s. 91–92; Heinz-Dietrich WENDLAND, *Die Briefe an die Korinther*, NTD 7, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1965¹¹, s. 249–250; Frederick Fyvie BRUCE, *1 and 2 Corinthians*, NCEB, Grand Rapids, Mich.: Eerdmans, 1980, s. 248; Charles H. TALBERT, *Reading Corinthians: A Literary and Theological Commentary on 1 and 2 Corinthians*, New York: Crossroad, 1989, s. 124; Murray J. HARRIS, *The Second Epistle to the Corinthians: A Commentary on the Greek Text*, NIGTC, Grand Rapids, Mich.: William B. Eerdmans, 2013, s. 859. Viz též Hans Dieter BETZ, *Galatians: A Commentary on Paul's Letter to the Churches in Galatia*, Hermeneia, Philadelphia: Fortress Press, 1979, s. 225: „The precise nature of this illness is unknown to us.” Peter MARSHALL, *Enmity in Corinth: Social Conventions in Paul's Relations with the Corinthians*, WUNT 2/23, Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1987, s. 380, k vyjádření $\sigma\kappa\omicron\lambda\omicron\upsilon\varsigma\ \tau\eta\ \sigma\alpha\rho\kappa\acute{\iota}\ \upsilon\pi\acute{\alpha}\delta\iota$: „... it must have been a socially debilitating disease or physical disfigurement, which in his society and especially in an enmity relationship would have prevented him from displaying excessive pride.”

2. JAK ROZUMĚT VYJÁDŘENÍ σκόλοψ τῆ σαρκί v 2 Kor 12,7b?

V při projednávání návrhů interpretace σκόλοψ τῆ σαρκί v 2 Kor 12,7b jsme vždy museli na závěr konstatovat, že každá z předložených hypotéz se střetá s těžkostmi nebo pro její přijetí chybí dostatečné důkazy,⁸⁴ i když je zapotřebí zmínit, že současní badatelé stále diskutují mezi druhým a třetím způsobem interpretace.⁸⁵ Nemá tedy smysl pokračovat v těchto domněnkách. Jak tedy rozumět vyjádření σκόλοψ τῆ σαρκί v 2 Kor 12,7b?

Z Gal 4,13 se dovídáme, že Pavel během svého misijního působení zakusil tělesnou nemoc, která zřejmě zapříčinila, že Pavel se u Galaťanů zastavil a začal jim zvěstovat evangelium. Nemáme konkrétnější informace o tom, o jakou nemoc se přesně jednalo, avšak z Gal 4,14 je možné celkem s jistotou vyvodit to, že se jednalo o chorobu, jejíž symptomy byly znatelné navenek a vyvolávaly nepříjemný dojem. Tento Pavlův neduh byl zkouškou pro Galaťany, kteří mohli být v pokušení pohrdat Pavlem, jehož tělo bylo zubožené, a odmítnout ho. Pavel zde používá sloveso ἐκπύω a doslovně tak říká, že Galaťané si před ním „neodplivli“, tj. nesnažili se podle starověkého zvyku tímto gestem zahnat démonické síly, které tehdy byly spojovány s různými odpuzujícími nemocemi (viz Plinius Starší, *Naturalis historia* 28,35–37).⁸⁶ Avšak Galaťané naopak byli velmi pohostinní a Pavla přijali jako „Božího posla/anděla“ (ἄγγελον θεοῦ), dokonce jako samotného Krista. Chování Galaťanů se vyznačovalo nesmírným zájmem o Pavla a nezištnou snahou mu pomoci v jeho strádání. Pavel dokonce sděluje, že Galaťané byli připraveni darovat mu i to, co je pro člověka obzvlášť cenného,⁸⁷ totiž „oči“ (Gal 4,15). Tato věta neposkytuje vážný důvod pro domněnku, že Pavel trpěl oční chorobou, avšak jedná se o hyperbolické vyjádření, které naznačuje sklon k bezmezné štědrosti. V Gal 4,13–15 se Pavel nesoustředí

⁸⁴ Srov. Paul W. BARNETT, *The Second Epistle to the Corinthians*, NICNT, Grand Rapids, Mich. – Cambridge, UK: Eerdmans, 1997, s. 570.

⁸⁵ Srov. Jan LAMBRECHT, *Second Corinthians*, Sacra Pagina Series 8, Collegeville, Minn.: Liturgical Press, 1999, s. 205. Jürgen BECKER, *Paulus: Der Apostel der Völker*, Uni-Taschenbücher 2014, Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1998³, s. 185–187, vytvořil syntézu těchto dvou hlavních názorů. Kontext pro něj naznačuje, že v případě nemoci by snad bylo možné uvažovat o nemoci jako důsledku jeho smrtelně nebezpečných pronásledování (např. kamenování 2 Kor 11,25).

⁸⁶ Viz výše pozn. 63.

⁸⁷ Viz výše pozn. 68.

na poskytnutí bližších informací ohledně své tělesné choroby, avšak se snaží vyzdvihnout vzorové chování Galaťanů vůči němu v jeho nemoci.

Ve verši 2 Kor 12,7b, který je možné dát do spojitosti s Gal 4,13–15, dává Pavel najevo, jak tomuto tělesnému strádání sám rozumí. Tento text vykazuje zřetelnou chiastickou strukturu:

- (a) διὸ ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι, (12,7bα)
- (b) ἐδόθη μοι (12,7bβ)
- (c) σκόλοψ τῇ σαρκί, (12,7bγ)
- (c') ἄγγελος σατανᾶ, (12,7bδ)
- (b') ἵνα με κολαφίζῃ, (12,7bε)
- (a') ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι. (12,7bζ)⁸⁸

V každém chiastickém uspořádání je ústředním bodem centrální část, která v tomto případě odpovídá sousedícím formulacím c–c': σκόλοψ τῇ σαρκί, (12,7bγ) a ἄγγελος σατανᾶ, (12,7bδ). Z tohoto sousedství je přinejmenším zřejmé, že mezi „ostnem v těle“ a „satanovým poslem“ existuje určitý vztah. Rovněž mezi prvky b–b' existuje vzájemný vztah: ἐδόθη μοι (12,7bβ) a ἵνα με κολαφίζῃ, (12,7bε). Poslední stupeň chiastického uspořádání a–a' obsahuje formulaci ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι. (12,7bα,ζ), jejíž zopakování zastává funkci zdůraznění.

Lze pozorovat, že Pavel popisuje své tělesné strádání pomocí dvou obrazů. První přebírá z přírodní oblasti (2 Kor 12,7bβ–γ: ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκί), zatímco u druhého používá mytologických výrazových prostředků a představ (2 Kor 12,7bδ–ε: ἄγγελος σατανᾶ, ἵνα με κολαφίζῃ).

Slovo σκόλοψ, které je *hapax legomenon* v Novém zákoně a které znamená „cokoliv špičatého“, ⁸⁹ zahrnuje dva základní významy: 1) Může odkazovat na „špičatý kůl“, který se používá ke stavbě palisád (stěny z kůlů zaražených do země) v opevnění, k popravě (jako vražedný nástroj) či k probodnutí (jako mučící nástroj).⁹⁰ 2) Může znamenat „trn“,

⁸⁸ Účelová věta ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι (2 Kor 12,7bζ) chybí u řady svědků textu (N* A D G 33 629* it^{4,8} vg eth al) jako nadbytečné zopakování stejné formulace z 2 Kor 12,7bα, zatímco mnoho důležitých rukopisů ji dosvědčuje (P^{46vid} B Ψ 81 614 1739 syr^{p,h} cop^{sa,bo} goth arm). Lectio longior je zapotřebí upřednostnit, jelikož zopakování účelové věty zastává důležitou roli v kontextu. Bruce M. METZGER, *A Textual Commentary on the Greek New Testament*, Stuttgart: United Bible Societies, 2000², s. 517.

⁸⁹ LIDDELL – SCOTT – JONES, *A Greek-English Lexicon*, s. 1613.

⁹⁰ David M. PARK, „Paul's ΣΚΟΛΟΨ ΤΗ ΣΑΡΚΙ: Thorn or Stake? (2 Cor. XII 7),“ *NT 22* (1980), s. 179–183, zde s. 180 s pozn. 4 s doklady, význam „kříž“ nachází doložený

„osten“ nebo „třísku“, kterou si člověk zapíchne do prstu nebo vrazí do nohy.⁹¹ Druhý význam je poprvé doložen v Septuagintě, kde se toto slovo objevuje celkem čtyřikrát: „trn, osten“ v Nm 33,55 (תִּשְׁ), Ez 28,24 (תִּשְׁ), Oz 2,8 (תִּשְׁ), Sir 43,19 (תִּשְׁ).⁹² Někteří badatelé se domnívají, že v 2 Kor 12,7 je slovo σκόλοψ použito v prvním významu a že je synonymem σταυρός.⁹³ V tomto případě by se vyjádření τῇ σαρκί muselo překládat jako *dativus incommodi*,⁹⁴ tj. špičatý kůl pro tělesné nepohodlí, popř. pro tělesné potíže. Tento způsob interpretace by podporovalo obdobné vyjádření v 1 Kor 7,28: θλιψιν τῇ σαρκί „trápení pro tělo“. Významové použití σκόλοψ v LXX však naznačuje, že toto slovo je v 2 Kor 12,7 použito ve významu „trn“ (ČSP, NBK), „osten“ (BKR, ČEP, ČLP).⁹⁵ Tuto interpretaci též podporuje blízký kontext, kde se objevuje obrazné vyjádření ἄγγελος σατανα, který bije.⁹⁶ I když se místní předložka ἐν ve

pouze u Origena (*Contra Celsum* 2,68), ale Martin HENGEL, „Mors turpissima crucis: Die Kreuzigung in der antiken Welt und die ‚Torheit‘ des ‚Wortes vom Kreuz‘“, in *Rechtfertigung: Festschrift für Ernst Käsemann zum 70. Geburtstag*, ed. Johannes Friedrich – Wolfgang Pöhlmann – Peter Stuhlmacher, Tübingen – Göttingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck) – Vandenhoeck & Ruprecht, 1976, s. 125–184, zde s. 167, pozn. 123, uvádí použití σκόλοψ s významem „kříž“ u Plutarcha (kolem 45 – kolem 125 po Kr.) v jeho moralistických etických dílech (*Moralia* 499D: εἰς σταυρὸν καθηλώσεις ἢ σκόλοπι πῆξεις); srov. PLÚTARCHOS, *Plutarch's Moralia*, Volume VI, ed. and trans. W. C. Helmbold, The Loeb Classical Library, Cambridge, Mass. – London: Harvard University Press – William Heinemann, 1962, s. 370. Použití slovesa ἀνασκολοπίζειν pro ukřizování od Herodota (5. stol. př. Kr.). LIDDELL – SCOTT – JONES, *A Greek-English Lexicon*, s. 120.

⁹¹ Gerhard DELLING, „σκόλοψ“, *ThWNT* 7 (1964), s. 411–415, zde s. 411–412.

⁹² Yigael YADIN, „The Ben Sira Scroll from Masada“, in *Masada VI: Yigael Yadin Excavations 1963–1965, Final Reports, Hebrew Fragments from Masada, Shemaryahu Talmon: With Contributions by Carol Newsom and Yigael Yadin*, Jerusalem: Israel Exploration Society – The Hebrew University of Jerusalem, 1999, s. 151–225, zde s. 190.

⁹³ Takto např. BIEDER, „Paulus und seine Gegner in Korinth“, s. 332; SCHLATTER, *Paulus, der Bote Jesu*, s. 665; PARK, „Paul's ΣΚΟΛΟΨ ΤΗ ΣΑΠΚΙ: Thorn or Stake? (2 Cor. XII 7)“, s. 182–183. Srov. též Philip Edgcumbe HUGHES, *Paul's Second Epistle to the Corinthians: The English Text with Introduction, Exposition and Notes*, NICNT, Grand Rapids, Mich.: Eerdmans, 1982, s. 447.

⁹⁴ Friedrich BLASS – Albert DEBRUNNER – Friedrich REHKOPF, *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1990¹⁷, § 188.

⁹⁵ Takto např. HEINRICI, *Der zweite Brief an die Korinther*, s. 399; MARTIN, *2 Corinthians*, s. 607.

⁹⁶ DELLING, „σκόλοψ“, s. 413: „Natürlich sind die beiden Wendungen nach ihrer bildhaften Seite nicht völlig adäquat; aber es sind kaum zwei durchaus verschiedenartige Bilder nebeneinandergestellt. Dann ist es aber nicht möglich, den σκόλοψ als einen Pfahl zu interpretieren, an dem das Fleisch des Pls gebunden ist.“

vyjádření τῆ σαρκί 2 Kor 12,7 nevyskytuje a *dativus loci* v Novém zákoně chybí nebo se objevuje pouze v ustrnulých výrazech,⁹⁷ jeví se vhodnější překládat σκόλοψ τῆ σαρκί pomocí vyjádření „osten/trn do těla“, jelikož „osten/trn“ způsobuje bolest jen tehdy, když je v těle. Toto chápání je také podpořeno formulací v Nm 33,55 (σκόλοπες ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς ὑμῶν „trny v našich očích“).⁹⁸

Přivlastňovací dativ τῆ σαρκί jasně ukazuje, že se jedná o utrpení, které se přímo dotýká „tělesné existence“. V tomto obrazném vyjádření o ostnu v těle se může výraz σάξ jednoduše vztahovat k svalové části těla, avšak Pavlovi stále slouží k popsání celé tělesné existence člověka.⁹⁹ Obraz trnu pak také ilustruje bolestivost utrpení. Člověk doslova cítí bodavou bolest, která Pavla fyzicky zasahuje.¹⁰⁰ S obrazem ostnu/trnu jako něčeho, co způsobuje bolest, se setkáváme jak ve Starém zákoně (Ez 28,24),¹⁰¹ tak v rabínské literatuře.¹⁰² Protože vyjádření σκόλοψ τῆ σαρκί zahrnuje také představu cizího těla, které proniklo do těla zvenčí a nyní v něm způsobuje trvalá muka, je možné usuzovat, že mohlo Pavlovi značným způsobem činit potíže v jeho činnosti. Krom toho lze předpokládat, že utrpení, jelikož se týkalo tělesné sféry, se nějak projevovalo i navenek, a proto snad bylo známé všem nebo alespoň mnohým.

Přísudek hlavní věty je vyjádřen pomocí 3. osoby jednotného čísla aoristu pasiva: ἐδόθη (2 Kor 12,7bβ). Použití aoristu naznačuje, že Pavel odkazuje na událost, která se odehrála v určitém okamžiku v minulosti, ale která, jak je zřejmé z ostatních slovesných tvarů, je pouze počátkem stavu, který pokračuje až do současnosti. Za neosobním pasivním tvarem slovesa se skrývá „zastřená narážka na Boha jako původce“.¹⁰³

⁹⁷ BLASS – DEBRUNNER – REHKOPF, *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*, § 199.

⁹⁸ PLUMMER, *A critical and exegetical commentary on the Second Epistle of St Paul to the Corinthians*, s. 349: „It is not impossible that Num. XXXIII. 55 is the source of St Paul's expression.“

⁹⁹ Eduard SCHWEIZER, „σάξ κτλ“, *ThWNT* 7 (1964), s. 118–151, zde s. 124.

¹⁰⁰ KLAUCK, 2. *Korintherbrief*, s. 93.

¹⁰¹ V Ez 28,24 se v hebrejském originále setkáváme s vyjádřením סִן מַכָּאבּ וְרִיחַ מַמְאִיר „bodavý trn a bolest způsobující osten“, zatímco Septuaginta uvádí obě příděsti s genitivem *qualitatis* podstatného jména: σκόλοψ πικρίας και ἀκανθα ὀδύνης „osten hořkosti a trní bolesti“.

¹⁰² Hermann L. STRACK – Paul BILLERBECK, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrash*, III, München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1926, s. 534.

¹⁰³ Karl PRÜMM, *Diakonia Pneumatos: Der zweite Korintherbrief als Zugang zur apostolischen Botschaft: Auslegung und Theologie*, Band I, *Theologische Auslegung des Zweiten Korintherbriefes*, Rom – Freiburg – Wien: Herder, 1967, s. 657: „verhüllende Hinweis auf Gott als

Pomocí použitého slovesa δίδωμι je nejen zdůrazněn „dispoziční charakter“ utrpení, ale toto trápení je rovněž představeno jako „dar“, jelikož odpovídá milostivé vůli Páně a pověření, které od něj Pavel obdržel.¹⁰⁴

Následující část věty poskytuje bližší určení utrpení, které Pavel zakouší, s použitím mytologických výrazových prostředků a představ: ἄγγελος σατανᾶ, ἵνα με κολαφίζῃ (2 Kor 12,7bδ–ε). Slovo κολαφίζω „udeřit (pěstí), bít; zneuctít, potupit, ublížit“¹⁰⁵ je poměrně vzácným slovesem (v LXX se neobjevuje) a je odvozeno od častěji se vyskytujícího podstatného jména κόλαφος (facka, políček), které náleží ke slovní zásobě hrubého jazyka.¹⁰⁶ Na základě příslušného kontextu vychází najevo, zda je použito ve vlastním nebo přeneseném významu a zda se vztahuje k fyzickým nebo duševním procesům. Zatímco ostatní výskyty κολαφίζω v Novém zákoně se objevují v kontextu zlého zacházení s lidmi (Mk 14,65; Mt 26,67; 1 Kor 4,11; 1 Petr 2,20), v našem textu je třeba toto sloveso chápat v přeneseném významu. Sloveso κολαφίζω poskytuje upřesnění obrazu σκόλοψ: 1) Přítomný čas vyjadřuje, že šlo zřejmě o opakující se,¹⁰⁷ možná dlouho trvající trápení.¹⁰⁸ 2) Použitý výrazový prostředek poukazuje na skutečnost, že utrpení přichází zvenčí¹⁰⁹ a že je vnímáno jako neobyčejně pokořující.

Nakonec pak pomocí vyjádření ἄγγελος σατανᾶ (2 Kor 12,7bδ) je přímý původce utrpení „osobně-mytologicky představen“.¹¹⁰ Tento satanův ἄγγελος se zde objevuje jako protisíla, která se Pavlovi staví do cesty.¹¹¹ Pavlem použité vyjádření vychází z mínění, že satan má ἄγγελοι,

den Urheber“. Takto též např. Erich GRÄSSER, *Der zweite Brief an die Korinther: Kapitel 8,1–13,13*, ÖTKNT 8/2, Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus, 2005, s. 197.

¹⁰⁴ SCHLATTER, *Paulus, der Bote Jesu*, s. 668.

¹⁰⁵ Ladislav TICHÝ, *Slovník novozákonní řečtiny*, Olomouc: Jiří Burget, 2001, s. 98. Peter ARZT-GRABNER, 2. *Korinther*, Unter Mitarbeit von Ruth Elisabeth Kritzer, PKNT 4, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2014, s. 510 poznamenává, že výraz „pohlavkovat“ vyjádřený slovesem κολαφίζω, se používal „jako trest za neuctivé chování“.

¹⁰⁶ SCHMIDT, „κολαφίζω“, s. 818–819.

¹⁰⁷ Durativu přítomného času si již všiml Jan Zlatoústý, který poukazuje na rozdíl oproti aoristu: „nefekl totiž, aby udeřil, ale aby bil“ (2 KorHom 26,2, PG 61, 577: οὐ γὰρ εἶπεν, ἵνα κολαφίσῃ, ἀλλ' ἵνα κολαφίζῃ).

¹⁰⁸ SCHMIDT, „κολαφίζω“, s. 820.

¹⁰⁹ Josef ZMIJEWSKI, *Der Stil der paulinischen „Narrenrede“: Analyse der Sprachgestaltung in 2 Kor 11,1–12,10 als Beitrag zur Methodik von Stiluntersuchungen neutestamentlicher Texte*, Bonn: Peter Hanstein, 1978, s. 371.

¹¹⁰ WINDISCH, *Der zweite Korintherbrief*, s. 384.

¹¹¹ Rudolf BULTMANN, *Der zweite Brief an die Korinther*, ed. Erich Dinkler, KEK Sonderband, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1976, s. 227.

kteří mu slouží (srov. např. Mt 25,41; Zj 12,9), a z myšlenky, že satan a jeho společníci, respektive zlí démoni, zejména jejich nejvyšší představený, jsou těmi, kdo způsobují nemoci (srov. Job 1,6nn; 2,7; viz též 1 Kor 5,5).¹¹² Výpověď o „satanově andělu/poslu“, který Pavla bije (pěští), odpovídá dobové mytologické představě, že nemoci jsou způsobeny vlivem satana nebo jeho poslů či démonů (např. Mk 1,23; 5,2–5; 9,17–18; Lk 13,16; Sk 16,16–17; srov. Job 2,6). Za výrazem „satanův posel/anděl, který bije (tělo)“, se skrývá starověké pojetí démonického charakteru nemoci i biblická představa božské výchovy v utrpení. Bůh udělil satanovi moc způsobit apoštolovi bolest prostřednictvím jednoho ze svých poslů. Pavel připisuje oslabení své apoštolské služby Božimu protivníkovi. Ale i tato satanova aktivita je nakonec podřízena Boží moci. Pavel poukazuje na dvojí původ utrpení: Přímým autorem je „satanův posel“ (ἄγγελος σατανᾶ), ale skutečným původcem je sám Bůh,¹¹³ který dal apoštolovi tohoto „satanova posla“ – jakoby jeho stálého „společníka“, který ho má bít a sužovat. Bůh sleduje svůj cíl. Skrze utrpení, které způsobuje Pavlovi „satanův posel“, jenž tak plní svůj úkol, je dosaženo skutečného a rozhodujícího cíle, kterým je ochrana tohoto apoštola před povyšováním se (2 Kor 12,7ba.č) kvůli mimořádnosti zjevení (2 Kor 12,7a), která obdržel skrze uchvácení do nebe (2Kor 12,2–4).¹¹⁴ Oba dva stavy – uchvácení do třetího nebe a osten v těle – spolu souvisí, i když nelze s jistotou určit, zda se vztahují k přesně stejnému okamžiku Pavlova života: 14 let před sepsáním 2 Kor. Oba dva stavy jsou obestřeny tajemstvím: zmínka o záhadě nevyslovitelných slov, které uslyšel Pavel při svém uchvácení do třetího nebe (srov. 2 Kor 12,2–4), je následována záhadou o ostnu v těle (srov. 2 Kor 12,7b).

Na základě výše provedeného výkladu jednotlivých výrazů v 2 Kor 12,7b nezbyvá než uznat, že nejsme schopni s určitostí přesně stanovit, co Pavla sužovalo a co mu působilo bolest.¹¹⁵ Třebaže vyjádření σκόλοψ

¹¹² Srov. Hermann L. STRACK – Paul BILLERBECK, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrash*, I, München: C. H. Beck, 1926, s. 139.

¹¹³ Na tuto skutečnost upozornil již Augustin: „Neque enim diabolus agebat, ne magnitudine revelationum Paulus extolleretur et ut virtus ejus proficeretur, sed Deus.“ (*De natura et gratia* 27; PL 44, 262)

¹¹⁴ Johann Albrecht BENGEL, *Gnomon Novi Testamenti in quo ex nativa verborum vi simplicitas, profunditas, concinnitas, salubritas sensuum coelestium indicatur*, Stuttgartae: J. F. Steinkopf, (1742¹) 1891⁸, s. 724: „Ex alto habuit revelationem, ex profundo castigationem.“

¹¹⁵ Robert Harvey STRACHAN, *The Second Epistle of Paul to the Corinthians*, MNTC, London: Hodder and Stoughton, 1965 (=1935), s. 31.

τῇ σαρκί bylo věnováno mnoho vědeckých prací, zůstává pro nás zcela nepopíratelně tajemstvím a nejistotou.¹¹⁶ Je nutno akceptovat, že identifikace Pavlova „ostnu v těle“ nebyla zatím úspěšná¹¹⁷ a že nikdo přesně neví, co to bylo.¹¹⁸

Pavel byl tímto utrpením zasažen v určitém okamžiku v minulosti, avšak projevovalo se jako dlouhotrvající trápení, které bylo doprovázeno velkými bolestmi. Podobně jako v Gal 4,14–15 není nabídnut jasný popis diagnózy. Ve shodě s dobově mytologickou představou, že nemoc a všeobecně každé utrpení je způsobeno vlivem satana nebo jeho poslů, Pavel své strádání připisuje tomuto Božímu protivníkovi, avšak zároveň si je vědom, že tato satanova aktivita je podřízena Bohu, který tak sleduje svůj cíl. Záměrem utrpení, které způsobuje Pavlovi „satanův posel“, bylo uchránit tohoto apoštola před povyšováním se kvůli vznešenosti zjevení, která obdržel (2 Kor 12,7a), a zároveň příležitostí pro Boha ukázat svou moc (2 Kor 12,9–10). Lze snad počítat s tím, že toto utrpení mohlo být Korinťanům známé, nebo alespoň zmínka o něm byla snadno pochopitelná, protože Pavel ponechává tento výrok bez dalšího vysvětlení.¹¹⁹ Není možné vyloučit, že Pavel má na mysli fyzické utrpení, které se mu přihodilo v souvislosti s extatickými zážitky, jelikož podobné věci jsou známy ze života mystiků.¹²⁰ Apoštolu Pavlovi nejde o to, aby poskytl přesný popis diagnózy své tělesné churavosti. Zatímco v Gal

¹¹⁶ Ralph P. MARTIN, *2 Corinthians*, WBC 40, Grand Rapids, MI: Zondervan, 2014², s. 606. Frederick W. DANKER, *II Corinthians*, ACNT, Minneapolis, MN: Augsburg Publishing House, 1989, s. 193 v souvislosti s interpretací σκόλοψ uvádí, že jeho identita zůstane věčným tajemstvím.

¹¹⁷ Christian WOLFF, *Der zweite Brief des Paulus an die Korinther*, ThHK 8, Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2011², s. 247: „Eine Identifizierung ist bisher nicht gelungen.“ Jean HÉRING, *La seconde épître de saint Paul aux Corinthiens*, CNT 1/8, Neuchâtel – Paris: Delachaux & Niestlé, 1949, s. 96 končí výklad 2 Kor 12,7 tvrzením „non liquet“.

¹¹⁸ Leander E. KECK, *Paul and His Letters*, PC, Philadelphia: Fortress Press, 1988², s. 101: „nobody knows exactly what this was“. Srov. Frank J. MATERA, *II Corinthians: A Commentary*, NTL, Louisville, Ky. – London: Westminster John Knox Press, 2003, s. 284.

¹¹⁹ Philipp BACHMANN, *Zweite Brief des Paulus an die Korinther*, KNT 8, Leipzig: A. Deichertsche Verlagsbuchhandlung Dr. Werner Scholl, 1922⁴, s. 398; srov. též Johannes Evang. BELSER, *Der zweite Brief des Apostels Paulus an die Korinther*, Freiburg im Breisgau: Herder, 1910, s. 350. Naproti tomu Richard Charles Henry LENSKI, *The Interpretation of St. Paul's First and Second Epistle to the Corinthians*, Columbus, OH: Wartburg Press, 1946, s. 1301, se domnívá, že dokonce křesťané v Korintu nevěděli, co tím Pavel měl na mysli. Takto též Raymond F. COLLINS, *The Power of Images in Paul*, Collegeville, Minn.: Liturgical Press, 2008, s. 182.

¹²⁰ KREMER, 2. Korintherbrief, s. 107; česky týž, *Druhý list Korinťanům*, s. 95.

4,13–15 se soustředí na vyzdvihnutí vzorového chování Galaťanů vůči němu v jeho nemoci, v 2 Kor 12 své tělesné utrpení klade do jedné řady s „urážkami“, „útrapami“, pronásledováními“ a „úzkostmi“, které snáší pro Krista, a zmínka o tomto tělesném strádání slouží ke zdůraznění, že slabost, která se na něm projevuje, je znamením, že na něm spočívá Kristova moc (2 Kor 12,10).

Na závěr lze konstatovat, že nikdy nebudeme přesně vědět, na co apoštol Pavel odkazoval v 2 Kor 12,7b. Tento text je nezbytné považovat za *vexata quaestio* „těžkou otázku; trápící problém“, tj. za text, o kterém se bude nadále živě diskutovat, avšak nikdy nebude uspokojivým způsobem objasněn. Je tedy zapotřebí s pokorou přiznat, že interpretace 2 Kor 12,7b pro nás zůstane neřešitelným a nepřekonatelným *crux interpretum*.

The Meaning of σκόλοψ τῇ σαρκί in 2 Cor 12:7b

Keywords: Biblical Exegesis; New Testament; 2 Corinthians; the Apostle Paul; Thorn (σκόλοψ)

Abstract: The text of 2 Cor 12:7b, which is considered one of the most famous *cruces interpretum* in 2 Corinthians, is one of the most enigmatic texts in the entire collection of Paul's letters. Although the expression σκόλοψ τῇ σαρκί in 2 Cor 12:7b has been the subject of much scholarly research with various proposed hypotheses, its interpretation remains unclear. It can perhaps be reckoned that this bodily suffering may have been familiar to the Corinthians and that it occurred to Paul in the context of ecstatic experiences. The Apostle Paul is not concerned with giving an accurate description of his diagnosis of his physical ailment. Whereas in Gal 4:13–15 he concentrates on highlighting the exemplary behaviour of the Galatians towards him in his illness, in 2 Cor 12 he places his physical suffering in the same line as the "insults", "hardships", "persecutions" and "calamities" that he endures for Christ, and the reference to this bodily affliction serves to emphasise that the weakness manifested in him is a sign that the power of Christ rests upon him (2 Cor 12:10).

doc. Dr. Petr Mareček, Th.D.
Katedra biblických věd
Cyrilometodějská teologická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci
Univerzitní 22
771 11 Olomouc
petr.marecek@upol.cz